

Eman dezake

Sagarrondoa landatuko dut sagarrak eman ditzakeelako. Burtsan inbertituko dut dirua eman dezakeelako. Eman dezake. Inbertsioaren kulturari bizi gara: hau emango dut beste hura jasotzeko. Otarra beti prest.

Jesusen jaiotza goguan hartuta / ez gera etorri ekibokatuta / ikusi nahi badezu zerbait pagatuta / hemen daukagu poltsa ahua zabaldua... Gure aitak-eta kantatzen zuten umetan. Lehenengo ahoa zabaldu, eta gero eman, eskaini. Inbertsioaren azken buelta. Eta poltsaren ahoan ez da dirua ongi etorria den bakarra; poltsak gauza askoren gosea izan baitezake: txaloena, onarpenarena, errekonozimenduarena, irribarreena...

Eman dezake. Gai honek eman dezake. Gero eta sarriago entzuten dut: *gai honek eman zezakeela uste nuen, eta horregatik idatzi dut honi buruz*. Ez da delitua, ez. Oso joera garai-kidea iruditzen zait. Bertsotan ere maiz gertatzen da: txapelketetan gero eta gai irekiagoak proposatzen dizkigute bakar-kako lanetan. *Tren geltokian zaude, trena noiz iritsiko zain*. Adibidez. *Ezin zenuen gehiago, eta azkenean erabakia hartu duzu*. Esaterako. *Iritsi da epaiketaren eguna*. Kasu. Gaien irekitasunak beldurra eragiten du, eta bertsolariak pentsa lezake: *eta gaia entzuten dudan unean ezer bururatzen ez bazait? Ez badakit zer kontatu? Zeri heldu ez badakit?* Izu horren aurrean bat baino gehiago dira (asko ez esatearren), aurrez *eman dezaket*en gaien zerrenda egiten dutenak. *Jartzen didaten gaia jartzen didatela, tratatu txarrei buruz kantatuko dut*. Edo drogamenpekotasunari buruz. Edo gaizki atera den maitasun istorio bati buruz. Aipatu ditudan hiru gaiak, gutxi gorabehera, Gipuzkoako azken bertsolari txapelketan jarritakoak dira. Egin froga proposaturiko hiru *eman dezaket*enekin:

senarrak jipoitu egin nau eta trenaren zain nago ihes egiteko; ezin nuen gehiago eta senarra akabatzea erabaki dut (Zoaz infernura, laztana); gaur senarraren aurka testifikatuko dut epaiketan. Beste biekin ere berdin, edozein gai irekiren barruan kabitzen dira, eman dezakete-eta.

Joera horrek emaitza txukun asko bermatu ditzake: bertsolariak badu gutxieneko segurtasun bat bere buruan, kokatuta dauka gaia, eremu semantikoa, errima-sorta bat ere izan dezake buruan... Baina txukuntasun hori alde batera utzita, zer galtzen da bidean? Bertsolari horri inporta al zaio kantarako gai hori? Benetan bizi al du? Ba al du zer esanik? Freskurarik geratzen zaio sagarrondotik erauzitako sagar horri? Azken batean... gaiak eman dezake, baina bertsolariak ematen al du ezer?

Dena den, bertsoa inprobisatua da, momentukoa, eta logikoa da 10 segundoko tarte horretan norbere buruarengan fede handirik ez izatea. Beldurra da bertsolaria *eman dezake* gaietara daramana. Baina literaturan? Izua al da idazleak *eman zezakeela iruditzen zitzaidalako idatzi nuen gai honi buruz* esatera daramatzana? Baietz esango nuke. Idazle guztiei gertatzen omen zaie: liburu bat amaitu eta ez omen dira beste bat idazteko gai sentitzen. *Ez naiz beste bat egiteko gai izango!*, eta eskuak burura eramaten ditugu. Izua, bertsolariarenaren berdin-berdina: *eta ezer bururatzen ez bazait...*

Beldur horren aurrean bi aukera daude: eman dezakeen gai bat aukeratu eta idazleak menderatzen dituen literatur teknikak gai emankor horren zerbitzura jarri (enkarguz lan egitearen parekoa, autoenkargua); edo itxaronaldi aktiboa deituko niokeena (abstentzio aktiboa existitzen da, ez? Ba, bai, aktiboki esperoan egotea ere posible da): begiak ireki, apunteak hartu, idazkera landu, irakurri... (ez naiz itsasoari begira jarrita inspirazioaren zain egotearen aldekoa, inondik inora. Itsasoak ere, azkenerako, aspertu egiten du bat, eta petriletik jaikita txakolin bat hartzera bultzatzen du.) Baina irudimena probokatu daiteke gai batek, istorio batek, sentimendu batek barrutik heltzen dizun arte.

Erromantikoa? Bai, baina nik halaxe ulertzen dut, halaxe sinesten dut literatura (berehalako txaloen premian nagoe-nean bertso bat kantatzen dut, ia beti funtzionatzen du). Eta enkarguzko obra bikainak ezagutzen ditut, dudarik ez, baina enkargua beti enkargu, eta bueltak amari.

Txorakeriak

Txirritak behin afari bat antolatu omen zuen, lagunartekoa. Gonbidatuek, afaltokira iritsi bezain pronto, menua topatu zuten mahai gainean, paper batean idatzita. Honela zioen: hasteko, *txorakeyak*. Ondoren, txuleta. Txorakeriak. Egia esan, zizka-mizkak idatzita baino hobeto gelditu zitzaion.

Liburu batek ere baditu bere txorakeriak, gehienetan, mamira iritsi baino lehen irensten direnak: azala, izenburua, solapako argazkia eta idazleari buruzko datuak, kontrazala, aurkezpen ekitaldia, hedabideetako elkarrizketak. Eta gaur egun argi dago ez dela nahikoa liburua idaztea: txorakeriarik gabeko idazlea ez da idazle osoa.

Ez omen dakigu sakonera iristen azalaren bidez ez bada. Liburu-dendan sartu eta liburu bakoitzak bolumen diferentarekin esaten omen digu: *eros nazazu ni!* Salmenta tekniketari adituek egiaztatu omen dute, esaterako, azal distiratsuek azal mateek baino gehiago erakartzen gaituztela. Gehiago saltzen omen dira liburu distiratsuak. Alberdania argialetxeak, esaterako, azal mateak egiten zituen oraintsu arte, baina erabakia aldatu dute: opariek ere ilusio handiago egiten dute zelofanetan bilduta.

Solapako argazkiarena da bestea: nola jartzen da idazle aurpegia? Betaurrekoena, eskua kokotsean jartzearena... ez ote daude *demodé*? Azpiko komentarioa dator gero: idazlearen aurkezpena. Susakoei dute txorakeria gutxien horretan: jaiotze urtea, tokia, argitaraturiko liburuak. Elkarreko zenbait liburutan, aldiz, solapa txiki gelditu zaie, hegalak labur... Kirmen Uriberen *Bilbao-New York-Bilbaoren* hegala, esaterako. Ezta 50 liburu argitaratu izan balitu ere!

Edo liburuen aurkezpenak. Aukera bat baino gehiago daude: leku bereziren batean egitea, beste arte diziplina batzuekin laguntzea, idazle kontsokratuen babesean egitea... Ez baita gauza bera nork bere liburua defendatzea edo itzal handiko norbaitek *orri hauetan dagoena literatura ona da* esatea.

Kontrazaleko hitzak ere hor daude. Hitzak ere izan baitaitezke mateak edo brillodunak. Edo elkarrizketetan egiten diren adierazpenak: zer autore aipatzen dituzun (jendeak ezagutzen dituen ala ez? Bost! Zenbat eta izen arraroagoak hobe), zenbat teknizismo erabili, zeure burua norekin aldeztatzen duzun...

Gaur egun idazle bat gustuko izan dezakezu haren liburu bakar bat ere irakurri gabe. Etxeko sentitu dezakezu, gertuko, haren ibilbide literarioaz, ideiez, iritziez, jarreraz tesi bat egiteko beste jakin... inoiz hark idatzitako lerro bat irakurri gabe.

Izan ere, txorakeriak, txorakeriak, txorakeriak... Baina, sarritan, txuleta iristen denerako aseta izaten dugu gosea. Hain zegoen goxoa urdaiazpikoa!

Questions Questions

Alfredo Jaar artista txiletarraren azken obraren izenburua da. Galderak. Arteari eta kulturari buruzko hamabost galdera egiten ditu Jaarrek, eta kalean egiten ditu galderak, pankartetan, postaletan, manifestuetan, iragarki tauletan eta afixetan. Hiritarrek edozein txokotan egiten dute topo artistak proposaturiko galderekin, galdezka ari zaiena kalea bera balitz bezala. Urtarrilaren amaierara arte Milan aritu da galdezka, eta orain Bartzelonako biztanleei dagokie erantzunei buruz gogoeta egitea.

Beharrezkoa al da artea? Zer erantzukizun ditu kulturak? Artea politika da? Beharrezkoa al da kultura? Zer gertatuko litzateke arterik ez balego? Zer gertatuko litzateke kulturarik gabe? Bizi daiteke arterik gabe?

Jaarren iritziak, kulturarik gabe, bizitza akatsa litzateke.

Askotan hitz egiten dugu Euskal Herrian nazio politikoa eraiki beharraz. Askoz gutxiagotan nazio kulturala eraikitzearen premiaz. Ezkerra hitzak zentzua ere galdu du ia. Nola eraikitzen da nazio kulturala ezkerretik? Norena da erantzukizuna? Jaarrek argi du: artistei eta intelektualei dagokie jendartean pentsamendu ereduak sortzea. Eta pentsamendua kalean garatzen da. Baina, argi al daukagu? Norantz doaz literatura moldeak? Gaiak? Instituzioetatik aparte zer zirkuitu kultural daukagu? Zer zirkuitu literario? Beharrezkoa al da literatura? Zer erantzukizun ditu literaturak? Literatura politika da? Zer gertatuko litzateke literaturarik gabe? Bizi daiteke literaturarik gabe?

Orain aste batzuk Alain Urrutia artista bilbotarra entzun nuen irratan galdera horiei buruz hausnarrean. Itaunentzat erantzunik ba ote zuen galdetu zion esatariak, eta Urrutiak galderetan hitz bat trukatzea proposatu zuen. Artearen, kulturaren eta literaturaren ordez *maitasuna* jartzea.

Beharrezkoa al da maitasuna? Zer erantzukizun ditu maitasunak? Maitasuna politika da? Zer gertatuko litzateke maitasunik gabe? Bizi daiteke maitasunik gabe?

Urrutiaren iritziz, maitasunik gabe, bizitza akatsa litzateke.

Baina, beldurretik, *eman dezaketik*, txorakerietatik maitatu daiteke? Sagarrondoak ematen al du udarerik?¶